МАКЕДОНСКО ЕКОЛОШКО ДРУШТВО

ЖИВЕАЛИШТА ВО ПРЕСПА СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА ПАРКОТ НА ПРИРОДАТА „ЕЗЕРАНИ“

Скопје, 2021

Издавач:
Македонско еколошко друштво (МЕД)
Борис Трајковски ул.7 бр.9а, 1000 Скопје
www.mes.org.mk

МЕД – подружница Ресен
Ул. Гоце Делчев, Ресен бр.1
www.prespa.mes.org.mk

Автори:
Драган Арсовски
Методија Велевски
Данка Узунова
Светлана Пејовиќ
Славчо Христовски
Димче Меловски
Деспина Китанова

Фотографии:
Љупчо Меловски, Методија Велевски, Драган Арсовски, Светлана Пејовиќ, Славчо Христовски, Димче Меловски, Славе Накев, јавен домен

Графичко уредување:
Кирил Марин

Лектура:
Тања Стевановска

Тираж: 500 примероци

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

504.7/.748(497.773)(035)

ЖИВЕАЛИШТА во Преспа со посебен акцент на паркот на природа "Езерани" / [автори Драган Арсовски ... [и др.] ; фотографии Љупчо Меловски ... и др.]. - Скопје : Македонско еколошко друштво, 2021. - 79 стр. : илустр. ; 15 см

Други автори: Методија Велевски, Данка Узунова, Светлана Пејовиќ, Славчо Христовски, Димче Меловски, Деспина Китанова

ISBN 978-9989-648-39-7

1. Арсовски, Драган [автор] 2. Велевски, Методија [автор] 3. Узунова, Данка [автор] 4. Пејовиќ, Светлана [автор] 5. Христовски, Славчо [автор] 6. Меловски, Димче [автор] 7. Китанова, Деспина [автор]
а) Природни живеалишта -- Парк "Езерани" -- Прирачници

COBISS.MK-ID 53067525

СО ПОМОШ НА ОВОЈ ПРИРАЧНИК СЕКОЈ ЉУБИТЕЛ НА ПРИРОДАТА БАРЕМ ЗА МОМЕНТ ЌЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОЧУВСТВУВА КАКО ИСТРАЖУВАЧ И НАУЧНИК, И СО ТОА ДА ПРИДОНЕСЕ КОН ЗНАЕЊЕТО ЗА ДИНАМИКАТА НА ЖИВЕАЛИШТАТА ВО ПРЕСПА

Науката се гради врз набљудувањата на тренирани истражувачи, но и на сите љубители на природата и истражувачи-ентузијасти

Доколку при вашите истражувања забележите некој вид кој, според прирачников, не бил претходно набљудуван на таа локација, пријавете го тоа кај нас. Вие ќе придонесете за ажурирање на севкупните познавања на преспанскиот биодиверзитет, а ние ќе ви бидеме бескрајно благодарни!

На следниот веб-сајт ќе најдете формулар за пријавување на податоци за биолошка разновидност, како и карта од прекуграничниот преспански басен каде се спомнати топонимите користени во прирачникот: http://prespa.mes.org.mk/naukazasite

Пред да почнете да ја задоволувате вашата љубопитност со помош на овој прирачник, запомнете дека голем дел од ретките заедници се наоѓаат во заштитени подрачја, особено во ПП „Езерани“. Заради нивна ефективна заштита, не е дозволено непречено движење низ тие подрачја. Управувачко тело на паркот е Секторот за животна средина при Општина Ресен. Обратете се таму лично, преку некој од ренџерите одговорни за одржување на паркот или преку претставник на МЕД и ***истражувајте одговорно.*** *Следуваат информации за контакт.*

Македонско еколошко друштво

075/ 201-908
arsovski@mes.org.mk
http://www.mes.org.mk

Општина Ресен

047/ 551-490
ajman.almalla@resen.gov.mk
http://www.resen.gov.mk

СОДРЖИНА:

Предговор / стр. 04

Предлог за еднодневни активности и предизвици / стр. 06

Типови вегетација / стр. 07

Живеалиште / стр. 09

Блатна вегетација / стр. 15
Заедница од шавар и од трска / стр. 15
Трска / стр. 17
Шавар / стр. 17
Цветен рогоз / стр. 19
Теснолисен шавар / стр. 19
Блатна перуника / стр. 20
Заедница од ежоглавче и од сладокласица / стр. 21
Ежоглавче / стр. 23
Сладокласица / стр. 23
Дополнителни блатни живеалишта / стр. 25
Спирално воденикарче / стр. 27
Дршковидна жабетина / стр. 27
Животински видови во блатна вегетација / стр. 28
Белочело барско графитче / стр. 28
Блатен тркач / стр. 29
Мал воден бик / стр. 30
Голем воден бик / стр. 31
Блатна еја / стр. 32
Обичен трскар / стр. 33
Блатна стрнарка / стр. 34
Блатна желка / стр. 35
Балканска желка / стр. 36
Гаталинка / стр. 37

Водна вегетација / стр. 39
Заедница од водна леќа со воденичe / стр. 39
Воденичe / стр. 41
Водна леќа / стр. 42
Многукоренеста спиродела / стр. 43
Воден илјадалисник и воден божур / стр. 44
Воден божур / стр. 45
Воден илјадалисник / стр. 46
Водно оревче / стр. 48
Животински видови во водната вегетација / стр. 49
Белоушка и рибарка / стр. 49
Жолт мукач / стр. 50

Ливадска вегетација / стр. 51
Влажни ливади / стр. 51
Обична кикиришка со Влакнеста острика / стр. 52
Обична кикиришка / стр. 52
Влакнеста острика / стр. 52
Жолта лепка / стр. 53
Црнкаста и подземна детелина со обичен киселец / стр. 54
Црнкаста детелина / стр. 54
Обичен киселец / стр. 55
Животински видови во ливадската вегетација / стр. 56
Зелена тигреста тркачка / стр. 56
Голем бакарец / стр. 57
Шумска и поточна жаба / стр. 58
Калуѓерка / стр. 59
Ливадска еја / стр. 60
Планинско ливадарче / стр. 61
Панонски степски песочници / стр. 63
Фривалдскиево плускавче / стр. 64
Лукова жаба / стр. 65
Шумска и полска желка / стр. 66

Шумска вегетација / стр. 68
Евла / стр. 69
Бела врба / стр. 70
Кршлива врба / стр. 71
Животински видови во шумската вегетација / стр. 72
Сипка торбарка / стр. 72
Обична звингалка / стр. 73
Голем шарен и сириски шарен клукајдрвец / стр. 74

Монокултури стр. 75
Животински видови во монокултури / стр. 77
Билбилче / стр. 77
Голема сипка / стр. 77

Голи камења и карпи со ретка вегетација / стр. 78
Ивичест гуштер / стр. 78
Жолтоног галеб / стр. 79

Предлог за еднодневни активности и предизвици:

- Ќе набљудувам вилински коњчиња и ќе го барам белочелото барско графитче (стр. 28) низ трските и низ другите блатни живеалишта што можам да ги идентификувам. Секој податок ќе го споделам со МЕД.

- Ќе најдам најмалку 10 шумски желки (стр. 66) и нивните географски координати и фотографии ќе ги споделам со МЕД.

- Ќе набљудувам гаталинки (стр. 37) во рибниците во ПП „Езерани“. Доколку ги пронајдам таму, ќе се обидам да најдам друг локалитет и при успешна мисија ќе ги споделам географските координати и фотографии со МЕД.

- Опремен/а со чизми ќе се обидам да го најдам воденичето (стр. 41) во некој од многуте појаси трска низ преспанското крајбрежје, а географските координати и фотографиите ќе ги споделам со МЕД.

- Ќе го барам балканскиот ендемит – фривалдскиево плускавче (стр. 64) - во панонските степски песочници околу крајбрежјето.

- Ќе го барам обичниот трскар во појасите трска, најпрво по неговата песна (стр. 33), а потоа ќе пробам и да ја лоцирам птицата.

Во овој прирачник ќе обработиме шест различни типови вегетација, колку што и разликуваме низ преспанското крајбрежје:

- Блатна вегетација
- Водна вегетација
- Подводна вегетација

- Ливадска вегетација
- Шумска вегетација
- Монокултури

Како и едно одбрано живеалиште што не се класифицира според вегетацијата:

- Голи камења и карпи со ретка вегетација

Живеалиште, или помеѓу еколозите често нарекувано хабитат, претставува збир на физички (геологија, клима итн.) и на биолошки одлики (присутни видови, големина на популации итн.), чијашто комбинација нуди засолниште и поволни услови за исхрана и за размножување на одредени организми. Така, на пример, матните води на барите се засолниште за многу видови жаби во кое ловат инсекти и дополнително претставуваат соодветен медиум каде што може да се развијат нивните јајца во полноглавци и потоа во возрасни единки. Одликите на живеалиштата, секако, не се временски фиксни, односно во отсуство на врнежи барата лесно може да пресуши. Биолошките, пак, одлики ги следат промените на физичките одлики преку адаптации или со целосно исчезнување и промена на биолошкиот состав, односно со целосна промена на типот на живеалиште. Ретки се случаите во кои биолошките карактеристики ги менуваат физичките, како што е примерот со многуте водопади во хрватскиот национален парк „Плитвички Езера“, кои се резултат на специфичниот раст на мововите, а не на геоморфологијата на локалитетот.

Во долгата геолошка историја на планетата Земја најчесто живеалиштата се менувале како одговор на промените во климата. Во поблиската историја, пак, токму човекот почнува да влијае врз глобалната клима, што, пак, неретко е проследено со низа други физички промени, како директно уништување на живеалиштата (за земјоделство или инфраструктура), несоодветно ослободување од смет, пожари итн. Човечкиот развој неминовно доведува до промени во природните живеалишта, но тие промени може да се базираат на принципот на одржливост, односно со доволно познавање на живеалиштата, при секаков зафат може да се избегнат ретките и загрозените хабитати за да се одржат вијабилни популации од видовите за кои тие се дом.

Но, што значи познавање на живеалиштата? Сите знаеме дека барите се дом за жабите, меѓутоа само во Северна Македонија постојат девет различни вида жаби, од кои едни преферираат постојано поплавени бари, други, пак, повремено топли и мали бари, трети живеат само во бари што истовремено се домаќини и на надводна вегетација како трски, а постојат и такви жаби што поголемиот дел од животот се на копно, а се размножуваат во водни тела од најразличен тип..., но ова се само жабите. Во Северна Македонија живеат уште пет вида водоземци - 32 вида влекачи, над 300 вида различни птици, 89 цицачи, околу 90 риби и преку 13 000 вида безрбетници проследени со повеќе од 3 700 вида растенија. Како што веќе беше спомнато, живеалиштата се комбинација од физички и од биолошки атрибути, односно секоја уникатна комбинација од геолошка подлога, клима, растенија и животни гради сопствено живеалиште. Така, со цел да се проучат и евентуално заштитат живеалиштата - притоа дозволувајќи одржлив развој на човекот и на општеството – еколозите се во постојана потрага по едноставен и логичен начин на нивно класифицирање. Поради неподвижната природа на најголемиот број растенија и нивната често незаменлива улога во создавањето на живеалишта за други организми (колку различни животинки може да се опсервираат во густа трева или на едно дрво?), типовите живеалишта најчесто и се опишуваат според комбинацијата на растенија што ги населуваат, односно според растителните заедници (на пр. заедница од шавар и трска *[Scirpeto-Phragmitetum]*). Така, **одредувањето на растителната заедница го информира истражувачот и за видовите животни што би можеле да ја населуваат токму таа заедница,** односно тој тип живеалиште. На пример, доколку разгледуваме бара во која нема трски, но има доволно водна вегетација за да понуди засолниште за голем број безрбетници, тогаш голема е веројатноста во неа напролет да ја сретнеме езерската жаба, но не и гаталинката, која наоѓа засолниште и камуфлажа на гранките од трските.

За разлика од растенијата, подвижните животни ретко се вистински индикатори за типот живеалиште поради тоа што понекогаш (во случај на пренаселеност, зголемена компетиција со единки од истиот вид, итн.) знаат да се впуштат во потрага по нови и ненаселени соодветни живеалишта. Поради тоа, како **индикаторски видови е добро да се користат животни што често може да бидат набљудувани во голема бројност**. Оттука, по кратка прошетка низ живеалиштето, истражувачот треба да забележи дали еден животински вид е чест или, пак, забележувањето се должи само на случајна средба. На пример, доколку забележите шумска или поточна жаба, или, пак, шумска желка, продолжете со истражувањето. Доколку сте во вистинското живеалиште, голема е веројатноста да сретнете барем уште една единка од истиот вид и истовремено да забележите некои индикаторски видови растенија.

Овој прирачник, пред сè, е наменет за непрофесионалци да можат да се снајдат во природата низ преспанското крајбрежје и да ги препознаат живеалиштата низ кои се движат. За таа цел, ќе започнеме со пристапот од долу-нагоре, односно прво ќе ја поделиме вегетацијата по општи вегетациски типови (ливадски, блатни итн.), а потоа ќе продолжиме со едноставна поделба на живеалиштата во рамките на споменатите вегетации. Понатаму, во секое живеалиште ќе се обидеме да опишеме некои од најкарактеристичните диференцијални видови (оние според кои може да се препознае живеалиште), заедно со фотографии што ќе ви помогнат да ги идентификувате. За крај, во соодветни делови од прирачникот ќе дадеме и осврт на некои од деталните живеалишта препознаени за време на работата на Македонското еколошко друштво во 2018 година, особено оние што се преспанска, па и национална реткост. Ова е особено важно бидејќи **се надеваме дека со помош на овој прирачник секој љубител на природата барем за момент ќе може да биде истражувач и научник, и со тоа да придонесе кон знаењето за динамиката на живеалиштата во Преспа.**

Преспанско Езеро редовно доживува промени во нивото на водата, кои се проследени со промени во распространувањето на неговите крајбрежни живеалишта – тие промени не ги избираат живеалиштата што ќе бидат афектирани, па останува на нас сите да ги забележиме и најмалите знаци на промена на видовиот состав, да ги известиме надлежните и да придонесеме кон заштитата барем на најранливите и најретките живеалишта.